

כניסת שבת: 19:26

יציאת השבת: 20:33

לדעת ר"ת: 21:03

אורי וישעי

לעילוי נשמת הסבתא מרת מרים ארביב בת עזיזה ז"ל

בית מדרש רב פעלים ע"ש מרן הרב יוסף חיים ז"ע בראשות כב' מו"ר הרב אורי סבן שליט"א
 עורך: אלון ארביב ס"ט הערות ניתן לשגר לת"ד 613 נתניה 050-6229335 או בדוא"ל: alon@shtaygen.co.il

עטרת פז

המרגלים פותחים ואומרים: "באנו אל הארץ אשר שלחתנו, וגם זבת חלב ודבש היא, וזה פריה. אפס כי עז העם היושב בארץ". כלומר, אמנם נכון, הארץ טובה, אבל לא נוכל לנצח את העמים היושבים בארץ. מה אפשר לעשות. אז פָּלַב בן יפונה אומר: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה". והמרגלים משיבים: "לא נוכל לעלות", ומוסיפים שהארץ בכלל לא טובה, "ויוציאו דבת הארץ", ויאמרו כי זו "ארץ אוכלת יושביה".

מתברר כעת, שהסיבה היא לא רק מפני העם החזק, אלא כי הארץ בעצמה איננה מוצאת חן בעינינו. לכן יהושע וכלב חוזרים ואומרים: "טובה הארץ מאד מאד". זו ארץ חלב ודבש. שהרי למה צריכים הם לומר זאת? הרי לא על כך הדיון, אלא הדיון הוא האם יש לישראל כח להלחם ביושבי הארץ, אבל שהארץ טובה הרי כולם מסכימים, וכך הרי אמרו המרגלים מתחילה, שהיא ארץ "זבת חלב ודבש". אלא כנראה שכל מה שאמרו בתחילה, לא היה זה מה שהם חשבו באמת, אלא כדי שיתקבלו דבריהם פתחו ואמרו שהארץ "זבת חלב ודבש". אבל בעצם הם לא חשבו כן ולא היו מעוניינים בארץ.

באמת כך גם מעיד עליהם הכתוב בהמשך, שהם מאסו בארץ, ככתוב: "וטפכם אשר אמרתם לבזי יהיה והבאתי אותם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה". אתם מאסתם את הארץ. וכך גם נאמר בתהלים (קו, כד): "וימאסו בארץ חמדה, לא האמינו לדבר". נמצא כי חטא המרגלים היה בזה שהוציאו דיבה על הארץ, שהארץ אינה טובה, וכפי שאומר הכתוב: "וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ רעה במגפה לפני ה'..", הם נענשו לא על זה שלא האמינו בקב"ה אשר יכול להלחם להם נגד העמים שבארץ, אלא על שהוציאו דיבה על הארץ, שדברו לשון הרע. על כך הם נענשו, אך לא על זה שכפרו כביכול ביכולתו יתברך שמו, האף אמנם שהם טענו זאת גם כן.

חכמינו ז"ל אמרו שמתחילת הליכתם הלכו המרגלים בעצה רעה. הם לא רצו להיכנס לארץ, ומפני שלא רצו, כל מה שראו פרשו לרעה. אילו היו הולכים מתוך רצון טוב, מתוך תשוקה להיכנס לארץ הנבחרת, לארץ אשר ה' בחר בה, הם היו רואים את מעלותיה של ארץ-ישראל, ארץ האבות, ארץ הקודש, ומתוך אהבתם אותה היו אומרים כי אמנם העם היושב בה חזק, אבל הארץ נפלאה היא, ואי-אפשר בשום אופן לוותר עליה, כי רק בה יוכל עם ישראל להגיע לשלמותו, רק בה יוכל להוציא את כוחותיו הרוחניים אל הפועל, ולכן כל קושי לא יכבד עלינו, ואנו מוכנים להתמודד אתו, כי אי-אפשר בלי הארץ הזו, ובודאי ריבונו של עולם יעזרנו, כי אי

אפשר אחרת.

"שלח לך אנשים" (י"ג, א)

לשון רש"י הקדוש: למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

בוודאי כל אחד ישאל מה מוסר יכלו המרגלים ליקח ממרים? והלא מרים דיברה במשה רבנו, כאדם! ואילו המרגלים לא דברו אלא בארץ-כנען שאינה אלא אדמה, אדרבה, הרי אמר רש"י בסוף פרשת יתרו על הפסוק: "אשר לא תגלה ערותך עליו - והלא דברים קל-וחומר, ומה עצים ואבנים אמרה תורה שלא יבזו אותם קל-וחומר אדם שנברא בצלם יוצרו על אחת כמה וכמה" - אבל איך ללמוד את הקל מן החומר, על עצים ואבנים ממושה רבנו?

ברם, הרי העידה תורה על משה רבנו: "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על-פני האדמה" (לעיל יב-ג), שהיה נחשב בעיני עצמו כעצים וכאבנים ולא היה העלבון איכפת לו כלל. לפיכך נאמר שם: וישמע ה' (שם ה) - ה' שמע, ואילו משה עצמו לא הטא אוזן, ולא נתן דעתו על כך. מואדם כגון זה (כמושה רבנו ע"ה) היו צריכים לקחת מוסר שאסור לדבר אפילו על עצים ואבנים.

על-כן אומר רש"י: "שלח לך לדעתך, אני איני מצוה אותך אם תרצה שלח" - לפי דעתך שאפס אתה בעיניך, יכול אתה לשלוח, כי יתכן שיקחו מוסר שלא להוציא דיבה על הארץ; ברם, לפי גדולתך האמיתית אמנם אין ללמוד ממך שאסור לדבר אפילו על עצים ואבנים ולא היית צריך לשלוח.

מה ראה משה להתפלל על יזושע יותר מן האחרים?

לפי שהיו בני-ישראל מתייראים בעיקר מפני עמלק, שכבר נלחם בהם, ואכן המסו המרגלים את לב העם באמרום: "עמלק יושב בארץ הנגב" (פסוק כט) - ואם יהושע, אשר בעצמו ניהל את המלחמה נגד עמלק - "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב" (שמות י"ז-ג) - יתבהל גם הוא מפני עמלק, הרי ודאי מאבדים כל תקווה לבוא אל הארץ, לפיכך התפלל עליו משה במיוחד.

מה טעם הזכיר משה רבנו ע"ה דוקא בתפילה זו את השם "יה"?

הרי ידוע כי הפסוק: "כי יד על כס יה" (שמות י"ז-ט"ו) אמרו חז"ל: "אין השם שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק". ובמצוות מחיית עמלק נאמר: "ושיים באזני יהושע" (שמות י"ז, י"ד), שכן יהושע הכניס את ישראל לארץ ועליו הוטל קיומה של מצוה זו, כפי שאמרו חכמינו: "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ, למחות זרעו של עמלק", וכן: "אין זרעו של עשיו נופל אלא על-ידי זרעה של רחל" (והרי יהושע היה משבט אפרים, נינה של רחל אמנו) - לפיכך ביקש עליו משה רבנו: "יה יושיעך מעצת מרגלים" - שם זה שאינו שלם אלא על-ידי מחיית עמלק, הוא יושיעך מעצת המרגלים, כדי שתיכנס לארץ-ישראל ותמחה את זרעו של עמלק, כי אז ממילא יהא השם שלם.

עלון זה יוצא בתרומת הגבירים היקרים החפצים בעילום שם, וברכתי שגורה להם, שה' ישלם פועלם, ותהי משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך, העורך

הליכות מלכי

סעודה רביעית

בגמרא במסכת שבת (דף ק"ט) אמרו, לעולם יסדר אדם שלחנו בערב שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית, ולעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית. (יסדר את שלחנו, כלומר, לפרוש מפה על שלחנו דרך כבוד וכיוצא בזה) ומשמע לכאורה שסעודה רביעית על הפת (כלומר עם נטילת ידים וברכת המוציא ואכילת פת וברכת המזון) חובה, כמו הסעודה הראשונה של שבת, שהרי שתייהן הזכרו באותה לשון בגמרא. וכן כתב הגר"א מוילנא, שמסמיכות מאמרים אלו משמע שסעודה רביעית צריכה להיות עם פת דוקא. וכן פסק הרמב"ם, וכן פסק מרן השלחן ערוך (סי' ש). ומרן החיד"א בספרו מחזיק ברכה הוסיף שיש להזהר מאד בסעודה רביעית, ובעת שאוכל יכוין "ללוות את השבת" ולהשאיר ברכה לסעודות החול. וזאת על פי מה שאמרו במסכת פסחים (קג.) שהדבר דומה למלך שמלויים אותו בצאתו כשם שמלויים אותו בכניסתו. ובספר תוספת מעשה רב (סימן לט) הובא מעשה בגודל החיוב לאכול סעודה רביעית בכלל, שפעם אחת חלה רבנו הגר"א מוילנא במוצאי שבת, והיה מקיא ולא היה יכול לאכול סעודה רביעית, ואחר שישן ונרגע, ציוה את בני ביתו שיראו אם לא עלה עמוד השחר עדיין, יפרו לו כזית פת ויאכילוהו בכף כדי לקיים מצות סעודה רביעית. (וכן מנהג מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א, להקפיד על אכילת סעודה רביעית). ומרן רבנו יוסף חיים זי"ע הוסיף שמעלת סעודה רביעית גדולה שמצלת מחיבוט הקבר. נאמר בזהר הקדוש גרמא חד דאישתאר ביה בבר נש תחות ארעא

ההוא גרמא יתעבד כחמירא בעיסה ועלה יבנה קוב"ה כל גופא, ועוד מצינו במדרש ויקרא רבא מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא? מלוז של השדרה, ועוד מצינו בשבלי הלקט ובסידורים מפרש אבר אחד יש בו באדם ונסכויו שמו

ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת

אמנם מרן הרב שליט"א העיר, שלדעת הגאונים אף שודאי חובה לאכול סעודה רביעית, מכל מקום אין חיוב לאכלה עם פת. וכן מוכח מדברי עוד כמה מרבתינו הראשונים, שאין חיוב לאכול סעודה רביעית עם פת, אלא יכול להסתפק באכילת פת הבאה בכסנין, כגון עוגה (בשיעור כזית, עשרים ושבעה גרם) או אף בפירות.

ולכן להלכה העלה שמצוה להשתדל לאכול פת ממש בסעודה רביעית, ואם אי אפשר לו מחמת שובעו, יוכל לסמוך על שיטת הגאונים ולהסתפק באכילת עוגה. ואם אינו יכול לסעוד אף עם עוגה, יאכל לכל הפחות פירות. (וכעין זה מורים דברי מרן החיד"א ז"ל).

ערכה של סעודה רביעית

בגמרא מסופר על רבי אבהו שהיו מכינים לו "עגלא תילתא" במיוחד לסעודה זו. יתר על כן: כאשר ניסו לחסוך את ההכנה המיוחדת ולהשאיר לסעודה זו חלק מהמאכלים שהוכנו מערב שבת לשבת, בא אריה ואכל אותם, כדי להוכיח את ערכה של סעודה זו.

וידוע שרבי משה איסלרן לא היה הסיר מעליו במוצאי שבת את בגדי השבת עד שהלך לישון

גדולה מעלת הצדקה

מעשה שהיה בארצות הברית, לפני כעשרים וחמש שנה, כשהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל נאלץ לכתת את רגליו לגיוס כספים בעבור הישיבה שלו שבארצות הברית, שנקלעה לקשיים כלכליים חמורים, ועסקן יהודי יקר מאחת הקהילות הספרדיות שם, אירגן להגאון זצ"ל כנס "דינר" בביתו, בהשתתפות נדיבי עם מבני אחת הקהלות שם, למען יזילו מכיסיהם זהב למען מטרה קדושה זו שאין למעלה ממנה. והגאון דיבר בדברי תורה בפני המשתתפים, והסביר להם את מצב הישיבה בתקווה שיעתרו לו לבא לעזרת ה' בגבורים לחזק את ישיבתו. לאחר שסיים הרב את דבריו, חילקו בין המשתתפים מעטפות סגורות, שכל אחד ואחד יניח במעטפה סך כפי מתת ידו, הקדש לישיבה של הרב. אותו עסקן שבביתו נערכה המגבית, ראה לנכון כי המשתתפים אינם נוהגים בנדיבות לב בלשון המעטה, וכל אחד הניח במעטפה סך נמוך, מאה או מאתיים דולר בלבד לטובת הישיבה, וזאת משום שידעו הכל, כי המעטפות סגורות, ואין איש שם על לב כמה כל אחד מכניס למעטפה שבידו. מה עשה בעל הבית, מיד קם והודיע בגבורה, כי הוא מבקש לאסוף באופן מיידי את כל המעטפות, ומעתה, הודיע למשתתפים, כי הוא ידבר בשפה הערבית המובנת לבני הקהילה, בכדי שהרב לא יבין את מה שהוא מדבר. הרב ישב משתאה לנוכח הדיבורים בשפה שאינה מוכרת לו, ובעל הבית פתח את דבריו והחל בתוכחת מגולה מאהבה מוסתרת, ואמר לחבריו בני הקהילה, הלא תתביישו, אחי ורעי, שגאון ישראל מופת הדור, אשר הקדיש את כל ימיו למען התורה, הוא בעצמו טורח ובא לפניכם, ונאלץ להתבזות לבקש מכם מתת למען ישיבתו, ועוד אתם נוהגים אתו בחוצפה שלא תאמן, שאתם שמים בכל מעטפה סכום שיבלע בים חובות הישיבה, וסכום זה הוא טיפה מן הים ממה שאני יודע שאתם יכולים לתת. על כן, סיים, כעת נעשה מגבית בקול רם, וכל אחד יודיע לעיני כולם כמה הוא תורם למטרה נעלית זו. ומובן שהתוצאה היתה שנאסף באותו ערב סכום נכבד, שכיסה את חובות הישיבה, ונגרמה להגאון נחת רוח, להמשיך בעסקיו הרוחניים בישיבה.

מי שאינו יכול לתת צדקה מרובה, אבל הוא משכנע את קרוביו וידידיו שיש להם ממון לתת לצדקה, ובזכותו הם נותנים צדקה, מלבד מה שמעלתו גדולה שהוא בכלל מזכי הרבים, עוד גם זאת, שאמרו רבותינו שמעלתו גדולה כאילו נתן צדקה בעצמו, שכן גדול המעשה (הגורם לאחרים לעשות), יותר מן העושה (יותר מזה שעושה מצוה בעצמו), שנאמר, והיה "מעשה" הצדקה שלום, ולא נאמר "והיתה הצדקה שלום", ללמדנו, כי גדול מי שמעשה אחרים לתת צדקה, יותר ממי שנותן בעצמו.

ד"ת לעילוי נשמת הסבתא היקרה בנשים מרת פורטונה כהן בת רבקה ז"ל